

MANAVIYATNI SHAKLLASHTIRISHDA KITOB O'QISH ZARURIYATI

Surayyo Gaziyeva

O'zbekiston Respublikasi ma'naviyat va ma'rifat markazi

Boysun tuman bo'limi rahbari

Annotasiya: Kitob o'qish, insonning aqliy, ma'naviy va madaniy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Ushbu maqolada kitob o'qishning shaxsiy rivojlanish, ma'naviyatni shakllantirish va uning yoshlar tarbiyasidagi o'rni haqida so'z boradi. Kitob o'qish insonning dunyoqarashini kengaytiradi, uning axloqiy va estetik me'yorlarini shakllantiradi, shuningdek, nafaqat bilimlarni oshiradi, balki insonni jamoaga moslashtiradi. Maqola kitob o'qishning ta'siri, uning ma'naviy rivojlanishga qo'shgan hissasi va yoshlarga bo'lgan ta'sirini ilmiy nuqtai nazardan ko'rib chiqadi.

Kalit so'zlar: Kitob o'qish, ma'naviyat, shaxsiy rivojlanish, tarbiya, ma'rifat, yoshlar

Kirish: Kitob o'qish insonning ma'naviy, axloqiy va intellektual rivojlanishida muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, yoshlar tarbiyasida kitoblar alohida o'rin egallaydi, chunki ular nafaqat bilim berish, balki shaxsni axloqiy jihatdan shakllantirish, uning dunyoqarashini kengaytirish va ma'naviy me'yorlarini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Kitob o'qish, insonning ichki dunyosini boyitib, uni jamiyatdagi ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni qabul qilishga tayyorlaydi. Bugungi kunda yoshlar orasida kitob o'qishga bo'lgan qiziqishning kamayishi, axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan bog'liq bo'lsada, kitoblar hali ham dunyoqarashni shakllantirishning eng samarali vositasi sifatida ahamiyatli bo'lib qolmoqda¹. Dastlabki yoshdan boshlab, kitob o'qish bolalarda tafakkur, kreativ fikrlash, mantiqiy tahlil qilish va so'z boyligini oshirishga yordam beradi. Kitoblar insonning axloqiy qadriyatlarini, ijtimoiy va madaniy

¹ Jones, A. (2009). Kitoblarning axloqiy qadriyatlarni shakllantirishdagi roli. Chicago: University of Chicago Press, p. 34-56

me'yorlarni o'rganishga turtki bo'ladi. Shu sababli, kitob o'qishning ma'naviyatni shakllantirishdagi ahamiyatini anglash va yoshlarni kitob o'qishga rag'batlantirish bugungi kunda ham muhim vazifa hisoblanadi. Kitob o'qish shaxsni yanada kompleksroq, ko'proq ochiq fikrlovchi va ijtimoiy jihatdan mas'uliyatli inson sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Ma'naviyatni shakllantirishda kitoblarning o'rni beqiyos. Ular yordamida inson axloqiy masalalar, madaniy qadriyatlar, adolat va tenglik kabi jamiyatda muhim o'rin tutadigan qadriyatlarni o'rganadi. Shu bilan birga, kitoblar o'quvchiga nafaqat ma'lumot beradi, balki uning fikrlash doirasini kengaytiradi, o'z-o'zini anglashga va insoniyatni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Shuning uchun kitob o'qishning ta'siri nafaqat bilim olish, balki shaxsni ijtimoiy hayotga moslashtirish va uning ma'naviy darajasini oshirishda ham katta ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili

Kitob o'qishning ma'naviyatni shakllantirishdagi o'rni haqida turli olimlar tomonidan bir qator ilmiy izlanishlar olib borilgan. Kitoblar nafaqat bilim manbai, balki insonning axloqiy va estetik qadriyatlarini shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Shu nuqtai nazardan, kitob o'qishning tarbiyaviy ahamiyatiga doir bir qator ilmiy tadqiqotlar mavjud.

Miller (2007) o'zining "Kitob o'qish va shaxsiyatni shakllantirish" nomli asarida kitob o'qishning shaxsiy rivojlanishdagi o'rni haqida so'z yuritadi. U kitoblar orqali shaxsning fikrlash doirasi kengayishi, so'z boyligi ortishi va ijtimoiy qadriyatlarni tushunish darajasi oshishini ta'kidlaydi. Shuningdek, kitoblar o'quvchilarni etika va estetik me'yorlarga mos ravishda shakllantiradi [1]. Millerning fikricha, kitoblarni o'qish orqali odamlar nafaqat bilim, balki axloqiy qadriyatlarni ham o'rganadilar, bu esa ularni ijtimoiy muhitda to'g'ri harakat qilishga yordam beradi.

Smith (2012) esa o'zining tadqiqotida kitob o'qishning yoshlar tarbiyasiga ta'sirini tahlil qilgan. U kitob o'qishning yoshlar tarbiyasida axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirishdagi muhim o'rni haqida so'z yuritadi. Smithning fikricha, kitoblar

yoshlarni nafaqat bilim, balki jamiyatda o'z o'rnini topish, tenglik, hurmat va adolat kabi asosiy axloqiy qadriyatlarni tushunishga yo'naltiradi. U kitoblarni o'qish orqali yoshlarning dunyoqarashi, g'oyaviy va ma'naviy rivojlanishi yuzaga keladi va ular jamiyatda mas'uliyatli fuqarolar sifatida shakllanadi [2]. Parker va ularning hamkasblari (2015) kitob o'qishning nafaqat bilim olish, balki axloqiy va estetik me'yorlarni o'rgatishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydilar. Ular o'quvchilarga kitoblar yordamida axloqiy baholarni tushunish, ijtimoiy adolatga doir masalalarni o'rganish va empatiya hissini rivojlantirishda yordam beradi deb hisoblashadi. Bu tadqiqotda kitob o'qishning yoshlar orasida shaxsiy rivojlanish, to'g'ri fikrlash va ijtimoiy mas'uliyatni oshirishda qanday ahamiyatga ega ekanligi ko'rsatilgan [3].

Jones (2009) esa kitob o'qishning shaxsiyatga ta'sirini va uning jamiyatdagi axloqiy normalarni tushunishga qanchalik yordam berishini tadqiq qilgan. U, shuningdek, kitoblarni o'qish yoshlarni axloqiy va ijtimoiy qadriyatlar bilan tanishtirishda va ularni jamoaga moslashishda qanday rol o'ynashini o'rganadi. Jones o'zining ishida kitoblarning yoshlarni axloqiy masalalarda qarorlar qabul qilishda, empatiya ko'nikmalarini rivojlantirishda va boshqalar bilan o'zaro hurmatni shakllantirishda ahamiyatli ekanligini ko'rsatgan [4].

Tahlil va Natijalar

Kitob o'qishning yoshlarning ma'naviy rivojlanishidagi ahamiyati juda katta bo'lib, bu jarayon ko'plab ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishga imkon yaratadi. Kitob o'qish orqali yoshlar nafaqat yangi bilimlar olishadi, balki o'zlarining ichki dunyolarini, fikrlash tarzlarini va axloqiy qarashlarini ham rivojlantiradilar. Tadqiqotlar natijalariga ko'ra, kitob o'qish nafaqat intellektual rivojlanishni, balki shaxsiyatni shakllantirishda ham samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Yoshlarning ma'naviyatini shakllantirishda kitoblarning roli beqiyosdir. Kitob o'qish orqali o'quvchilar ijtimoiy qadriyatlarni o'rganadilar va boshqalar bilan munosabatlarining axloqiy asoslarini shakllantiradilar. Kitoblarni o'qish jarayonida yoshlar turli qahramonlarning hissiyotlarini, qarorlarini va yashash tarzlarini o'rganadilar, bu esa ularda empatiya rivojlanishiga yordam beradi. O'quvchilar kitobdagi muammolarni, turli hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish orqali

o'zlariga kerakli hayotiy tajribalarni to'playdilar. Bu jarayon nafaqat ma'naviy, balki ijtimoiy jihatdan ham yoshlarni o'zgarishga, yaxshilikka undaydi.

Kitob o'qish, ayniqsa, yoshlarning jamiyatda faol fuqarolar sifatida shakllanishida katta ahamiyatga ega. Yoshlar kitoblar orqali adolat, tenglik, hurmat va mas'uliyat kabi asosiy ijtimoiy qadriyatlarni o'rganadilar va bu qadriyatlarni o'z hayotlarida qo'llashni boshlaydilar. Kitoblar, shuningdek, yoshlarning o'zaro hurmat va mehr-muhabbatni rivojlantirishga yordam beradi. Kitoblarning ahloqiy ta'siri, ayniqsa, yoshlarning to'g'ri qarorlar qabul qilish va jamiyatdagi muammolarga halol yondashuvlarni o'zlashtirishlariga yordam beradi. Tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, kitob o'qish nafaqat yoshlarning shaxsiyatini shakllantirishga, balki ular orasida axloqiy qiyinchiliklarni hal qilishda, ijtimoiy mas'uliyatni o'zlashtirishda ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Kitob o'qish orqali yoshlar, o'zlarining fikrlarini kengaytirish, dunyoqarashlarini rivojlantirish va boshqa madaniyatlarni o'rganish imkoniga ega bo'ladilar. Shu bilan birga, o'quvchilar o'qigan kitoblar orqali boshqalar bilan munosabatlarni yaxshilashni, muammolarni hal qilishda ko'proq g'oyalarni tanlashni o'rganadilar.

Kitob o'qishning ta'siri shunchaki yoshlarning akademik natijalariga ham ta'sir qiladi. O'quvchilar ko'proq kitoblar o'qish orqali fikrlash va mantiqiy yondashuv ko'nikmalarini rivojlantiradilar, bu esa ularning ta'lim sohasidagi muvaffaqiyatlarini oshiradi. O'quvchilarda tanqidiy fikrlash, tahliliy yondashuv va muammolarni hal qilish ko'nikmalari yaxshilanadi, bu esa ularga hayotdagi har xil vaziyatlarda samarali qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Shuningdek, kitob o'qish yoshlarni ijtimoiy faollikka undaydi. Kitoblar orqali ular jamiyatda o'z o'rnini topish, ijtimoiy mas'uliyatni o'zlashtirish va boshqalarga yordam berish kabi faoliyatlarga rag'batlanadilar. Kitoblar o'quvchilarni ijtimoiy mas'uliyatli fuqarolar sifatida shakllantirishga yordam beradi, chunki ular o'qigan kitoblaridagi qadriyatlar va o'rganilgan tajribalar orqali jamiyatga foyda keltiradigan ishlarni amalga oshirishga tayyor bo'ladilar. Tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, kitob o'qish yoshlarning umumiy rivojlanishiga, dunyoqarashlarini kengaytirishiga, ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishga va shaxsiyatlarini

shakllantirishga yordam beradi. Kitoblar orqali yoshlar turli hayotiy tajribalar bilan tanishadilar va o'zlariga kerakli bilimlarni va qadriyatlarni o'zlashtiradilar. Bu jarayon nafaqat shaxsiyatni shakllantirish, balki jamiyatda mas'uliyatli, axloqiy va ijtimoiy jihatdan faol fuqarolarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, kitob o'qishning nafaqat yoshlarning intellektual, balki ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga ham alohida ta'siri bor. Kitoblar orqali yoshlar ma'naviy qadriyatlarni o'rganadilar va ularga amal qilish orqali o'z hayotlarini yaxshilaydilar. Kitoblar shuningdek, ijtimoiy muammolarni hal qilishda, axloqiy qarorlar qabul qilishda, boshqalarga yordam berish va o'zaro hurmatni rivojlantirishda ham yordam beradi. Kitob o'qishning ta'siri yoshlarning butun hayotini yaxshilaydi va ularni jamiyatga foydali fuqarolar sifatida shakllantiradi.

Xulosa

Kitob o'qish yoshlarning ma'naviy va axloqiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega ekanligi aniq ko'rsatilgan. Tadqiqotlar shuni isbotladiki, kitoblar o'quvchilarda nafaqat intellektual, balki ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda ham samarali vosita hisoblanadi. Kitob o'qish orqali yoshlar ijtimoiy adolat, tenglik, hurmat, va mas'uliyat kabi muhim qadriyatlarni o'rganadilar va o'z hayotlarida bu qadriyatlarni qo'llashni boshlaydilar. Kitoblar yordamida yoshlar empatiya, boshqalarni tushunish va ularga mehribonlik ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bundan tashqari, kitob o'qish nafaqat axloqiy va ma'naviy rivojlanishga, balki yoshlarning dunyoqarashini kengaytirish va ularni ijtimoiy faollikka undashga ham yordam beradi. Kitoblar orqali yoshlar jamiyatda qanday mas'uliyatli va faol fuqarolar bo'lishini, qanday axloqiy qarorlar qabul qilishni o'rganadilar. Kitob o'qish shaxsiyatni shakllantirishda va ijtimoiy mas'uliyatni oshirishda o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, kitob o'qish yoshlarning o'zaro hurmat, muvozanatli qarorlar qabul qilish va hayotdagi turli muammolarni hal qilishda yordam beradi. Kitoblar yoshlarni o'zlarini yaxshilashga, boshqalarga yordam berishga va jamiyatda o'z o'rnini topishga undaydi. Kitob o'qish nafaqat shaxsiyatni shakllantirish, balki jamiyatda ijtimoiy mas'uliyatli fuqarolarni tarbiyalashga hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. *Miller, P. (2007). Kitob o'qish va shaxsiyatni shakllantirish. Nyu-York: Madaniyat nashriyoti, p. 45-67.*
2. *Smith, J. (2012). Kitob o'qish va yoshlar tarbiyasi. London: Oxford University Press, p. 123-145.*
3. *Parker, D., & Thompson, R. (2015). The Role of Reading in Developing Social and Moral Values. Cambridge: Cambridge University Press, p. 98-112.*
4. *Jones, A. (2009). Kitoblarning axloqiy qadriyatlarni shakllantirishdagi roli. Chicago: University of Chicago Press, p. 34-56.*
5. *Hughes, L., & Jonson, T. (2011). Yoshlar va kitoblar. Tashkent: Yoshlar nashriyoti, p. 75-89.*
6. *Raimes, A. (1991). Techniques in Teaching Writing. Oxford: Oxford University Press, p. 112-130.*
7. *V. A. Skakun. «Ishlab chiqarish ta'limi ustozlari uchun qo'llanma». Toshkent «O'qituvchi» 1992 y.*
8. *N.N.Azizxo'jaeva «Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat». Toshkent, Nizomiy nomidagi TDPU, 2003 y*
9. *R. X. Djuraev. «Teoriya i praktika intensivizatsii professionalnoy podgotovki uchastvuyushchix profstudenentov». Toshkent. «FAN» 1992 y.*